

Paikkondlike koostöövõrgustike tegevuse efektiivsus.
Eesti maakondade ja suuremate kohalike omavalitsuste
lasteaedade ja koolide tervisedendusvõrgustike
efektiivsuse analüüs
koostaja Marge Grauberg

2011

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Ülevaade hindamise korraldamisest	5
2. Ülevaade hindamise tulemustest maakondade kaupa	6
2.1. Viljandi maakond	6
2.2. Rapla maakond	9
2.3. Pärnu maakond.....	13
2.4. Jõgeva maakond	15
2.5. Lääne maakond.....	17
2.6. Saare maakond	19
2.7. Ida-Viru maakond	20
2.8. Lääne-Viru maakond	21
2.9. Tartu linn	22
2.10. Järva maakond	25
2.11. Võru maakond	26
2.12. Narva linn	28
2.13. Harju maakond	29
3. Kokkuvõtte maakondade lasteaedade ja koolide koostöövõrgustike hindamistest	31
4. Järeldused.....	38

Sissejuhatus

Paikkondade esindajad Tervise Arengu Instituudi juhtimisel viisid läbi 2011. aasta sügisel lasteaedade ja koolide maakondlike koostöövõrgustike võimekuse baastaseme kaardistuse. Hindamine viidi läbi Eesti Haigekassa poolt rahastatud projekti „Tervise edendamine lasteaias ja koolis“ raames.

Koostöövõrgustike hindamise eesmärgiks oli saada ülevaade lasteaedade ja koolide koostöövõrgustike pädevusest, tegevusest ja suutlikkusest tervist toetava keskkonna arendamisel ja paikkonna võimendamisel.

Lasteaedade ja koolide koostöövõrgustikena määratlesime üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinevat koostöögruppi, kes tegeleb oma paikkonnas laste ja noorte tervisliku arengu toetamisega, heaolu suurendamisega ja terviseprobleemide ennetamisega läbi süsteemse tervisedendustöö arendamise. Pidasime silmas laiemat kogu paikkonda hõlmavat laste ja noorte heaoluga tegelevat võrgustikku, kuhu kuuluvad ka Tervist Edendavate Lasteaedade ja Koolide võrgustikud.

Koostöövõrgustiku enesehindamise protsessi algatas paikkonna tervisedendaja, kes kutsus kokku 10-12 võrgustiku liiget. Soovituslikult kuulusid hindamise meeskonda maakonna terviseedendaja, maakonna tervisenõukogu juht/esindaja, lasteaedade ja koolide koordinaator; kuni 4 kooli ja 4 lasteaias esindajat; kuni 4 Tervist Edendavate Koolide (edaspidi TEK) võrgustiku ja kuni 4 Tervist Edendavate Lasteaedade (edaspidi TEL) võrgustiku esindajat, noorteorganisatsiooni esindaja, maavalitsuse haridusvaldkonna esindaja, KOV esindaja, vabal valikul partnerite esindajaid ja maakonna võtmeisikud. Protsessi viis läbi maakonna terviseedendaja või selleks ühiselt volitatud isik. Enesehindamise koosolekutel osales eksperdina Marge Grauberg Viljandi, Rapla, Ida-Viru, Jõgeva, Pärnu maakonnas ja Narva linnas.

Paikkondade lasteaedade ja koolide koostöövõrgustike enesehindamise tulemuste põhjal koostati koondraport. Enesehindamise meetoodika ja küsimustiku koostamisel osalesid Tervise Arengu Instituudi laste ja noorte tervise vanemspetsialistid Liana Varava ja Siivi Hansen, eksperdina Marge Grauberg.

Täname kõiki maakondade spetsialiste, kes osalesid hindamise läbiviimisel.

Marge Grauberg

Koondraporti koostaja

1. Ülevaade hindamise korraldamisest

Lasteaedade ja koolide koostöövõrgustike baastaseme kaardistamiseks kasutasime kombineeritud meetodit: enesehindamise küsimustikku (põhineb Paikkonna Suutlikkuse Indeksil) ja selle täitmist koostöövõrgustiku liikmete arutelukoosolekul, mille eesmärgiks oli jõuda ühiste seisukohtadeni.

Hindamisse eesmärgiks oli anda ülevaade:

- paikkondade koostöövõrgustikele nende tugevuste, ressursside ning arenguvajaduste kohta;
- Eesti Haigekassale Tervise Arengu Instituudi poolt läbi viidud laste ja noorte tervise edendamisele suunatud projektide raames koordinaatorite võrgustiku ja maakondlike koostöövõrgustike võimestamise toetamise efektiivsuse kohta;
- Tervise Arengu Instituudile laste- ja noorte tervise valdkonnaga tegelevate võrgustike võimekuse ja vajaduste kohta.

Küsimustik hindas paikkonna võrgustiku suutlikkust kolmes valdkonnas:

- **Võrgustiku aktiveerimine** sisaldas endas paikkonna inimeste osavõttu paikkonna tegevustest, suhtlussidemeid gruppide ja organisatsioonide vahel ja töögruppide ning võrgustike loomisi paikkonnas (10 küsimust)
- **Koostöövõrgustiku pädevuse laste ja noorte tervise ning heaolu edendamiseks** all mõistame paikkonna inimeste teadlikkust ja kogemusi ning nende omandamise protsessi nii koolituste kui muu infovahetuse kaudu nii gruppide ja organisatsioonide sees kui ka vahel (8 küsimust)
- **Toetava keskkonna loomine** näitab töögruppide suutlikkust kohalike poliitiliste otsuste mõjutamisel, ressursside hankimisel, heade sotsiaalsete suhete ja võrgustike loomisel ning teadmiste ja oskuste arendamisel (11 küsimust)

Kõikide valdkondade küsimustele vastati 4 palli süsteemis: 1- üldsegi mitte/väga vähe; 2-kuigivõrd; 3- oluliselt ja peaaegu täielikult/. Iga valdkonna küsimustele vastamise järel arvestati summaarne valdkonna näitaja. Küsimustele vastamise järel toodi võimalusel vastust illustreeriv näide või seletus.

Laste ja koolide koostöövõrgustike baastaseme kaardistamise ja hindamise viisid läbi järgmised paikkonnad: Harju, Lääne, Saare, Pärnu, Rapla, Viljandi, Lääne-Viru, Ida-Viru, Võru, Jõgeva, Järva maakonnad ja Tartu ning Narva linn. Hindamisprotsessis ei osalenud Põlvamaa, Valgamaa, Tartumaa, Hiiumaa ja Tallinna linn.

2. Ülevaade hindamise tulemustest maakondade kaupa

2.1. VIILJANDI MAAKOND

Viljandi maakonna enesehindamise koosolekul osales 10 spetsialisti: Maavalitsuse tervisedenduse peaspetsialist, Viljandi maakonna Tervisenõukogu esimees (ühtlasi ka MTÜ Viljandi TEL juhatuse liige), Viljandi Maavalitsuse lastekaitse peaspetsialist ja noorsootöö peaspetsialist, Lääne Regionaalse Maanteeameti Liiklusohutuse osakonna juhataja, Viljandi Maavalituse Tervisetoa assistent, 3 TEL lasteaia esindajat ja eksperdina Marge Grauberg.

Siinkohal esitame Viljandimaa laste ja noortega tegeleva koostöövõrgustiku kujunemise protsessi kirjelduse terviktekstina Viljandimaa hindamise raportist.

I ajajärk 1995 - 2001. Tervisedendusele maakonna tasandil loodi õiguslik alus rahvatervise seadusega, mis kinnitati 14. juunil 1995.a. Samal ajal alustati süstemaatilist tervisedenduslikku arendustööd, mida rahastati valdavalt ravikindlustussummadest. Erinevad asutused said üles näidata kodanikualgatust ning taotleda tervise edendamiseks haigekassalt rahastust. Lisaks algatati Sotsiaalministeeriumi poolt Maailmapanga laenu toel 1996 aastal projekt, millega kutsuti ellu maakondade tervisedendajate võrgustik. Projekt võimaldas koolitada maakondade tervisedendajate võrgustikku ja maksta maakonna spetsialistile töötasu. Tervisedenduslikeks tegevusteks otsesid ressursse maakonda ei eraldatud, seega määras igas maakonnas valdkonna edukuse sinna palgatud spetsialisti aktiivsus.

II ajajärk 2002 – 2004. Oli tervisedenduses üleminekuaeg mil riiklike programmide toetus maakondadele puudus ning ainukeseks valdkonna rahastajaks oli Eesti Haigekassa. Samas hakkas Viljandimaal just sellel, vähe toetatud ajal, hästi toimima TEL võrgustik, kelle võimendamist rahastati läbi Eesti Haigekassa tervisedenduse projekti. Nimetatud võrgustik Viljandimaal on tuntud ja tunnustatud üle Eesti ning on suureks toetajaks ja kaasarääkijaks maakonna tervisedenduse arengus.

III ajajärk 2005-2008. Maakondliku tervisenõukogu, vigastuste ennetamise ühisleppe ja süsteemse tunnustamise ajastu ning riiklike programmide koordineerimise ajastu. Juhtivaks programmiks Südame- ja veresoonehaiguste ennetamine, mille raames on maakonnas algatatud mitmeid tänaseks juba traditsiooniks muutunud tervisesekumisi. Tegevused on valdavalt seoses liikumis- ja toitumisharjumuste parandamisega ning tubaka tarbimise ennetamisega.

IV ajajärk algas 2009 aastaga, mida võib nimetada maakondliku tervisedenduse “süsteemsuse ja küpsemise” ajaks. Avalikul, rahvafoorumile tuginedes on koostatud Viljandimaa terviseprofiil ja tervisedenduse tegevuskava. Arendusdokument on maavanema tervisenõukogu ja vigastuste ennetamise töögrupi poolt kinnitatud. Nimetatud institutsioonid ühendavad erinevaid Viljandimaa ametkondi ja sihtgrupe k.a TEL ja TEK võrgustik. Arendustegevuse elluviimist korraldab Viljandi Maavalitsuse tervisetuba koostöös eelpool nimetatutega. Maakonnas on kanda kinnitanud kõik neli riiklikult toetatud tervise võrgustikku: TEL – 15 asutust, TEK – 8 asutust, TET (Tervisedendavate Töökohtade) – 16 asutust, TEH (Tervisedendavate Haiglate)– 1 asutus. Viljandimaa TEL ja TEK võrgustikud on ka juriidilised isikud, loodud on MTÜ, mis teeb võrgustikud võimekamaks ja iseseisvaks.

Hindamise koosolekul märgiti, et maakonnas on olemas eraldi tegutsevad TEL ja TEK võrgustikud. TEL võrgustik toimib hästi, kes jagab infot ka võrgustikuga mitteliitunud lasteaedadele, ühistegevused toimuvad tihti ja aastaringselt ning seda koordineerib tugeva juhtimisega MTÜ (hinne 4). TEK võrgustik on väiksem (8 liiget) ja toimib teistmoodi: ühistegevused on 3 korda aastas, vahepeal omaette tegevused kohtadel; TEK sidepidajaks ja korraldajaks on maavalitsuse tervisetuba. Noori esindab liikumine „noorteosalus“, koostööpunkte erinevate noorteorganisatsioonidega hakatakse kaardistama. Maakonna esindajad hindasid TEL võrgustiku toimimist võrreldes teiste mainitud võrgustikega kõrgema hindega.

TEL ja noorsoo esindajad kuuluvad Viljandi maakonna tervisenõukokku (TN), kuhu lähiajal kaasatakse ka koolide koordinaator. Seega koostöövõrgustiku töögrupina käsitleti Viljandi maakonnas hindamisel maakonna Tervisenõukogu, kelle liikmete vastutusvaldkondade ja ülesannete läbivaatamine algatati 2011. aasta sügisel eesmärgiga neid võimalikult palju seostada igapäevase põhitöö ja ühiskondliku tegevusega. Maakonna raportis mainitakse eelkõige TEL ja Tervisenõukogu allgrupi – vigastuste töögrupi – suurt aktiivsust kohalike probleemide lahendamisel. Maakonnas ei ole küll otseselt laste ja noortega tegeleva koostöövõrgustiku kirjalikku tegevuskava, kuid see valdkond on hästi kajastatud maakonna terviseprofiilis ja maakonnas on ka olemas TEL võrgustiku arengukava 2007-2012.

Koostöö arendamisel nii teiste paikkondade kui rahvusvaheliste partneritega mainitakse positiivselt ära eelkõige TEL ja vigastuste töögrupe. Tugevustena mainitakse maakonna raportis aktiivset infovahetust võrgustike liikmete vahel, aktiivselt tegutsevaid TEL ja vigastuste ennetamise töögrupe. Parendusvaldkonna eelkõige TEK ja Tervisenõukogu (edaspidi TN) võimendamist ja aktiveerimist ning parendusvaldkonnana „*Koostöövõimaluste ja erinevate rühmituste ühisosade kaardistamist, TN koosseisu passiivse osa asendamist aktiivsete liikmetega*“.

Koostöövõrgustike liikmed on aktiivsed maakonnas teabe otsimisel laste ja noorte tervise ning heaolu kohta: „*Viljandi maakonnas on koostatud kvaliteetne terviseprofiil, mida regulaarselt uuendatakse. TN*

liikmed osalevad aktiivselt infopäevadel ja komisjonide töös. Pidevalt otsitakse lisavõimalusi koolituste toomiseks maakonda“.

Maakonna koostöövõrgustiku liikmed on pädevad nii tervisedenduse kui ka projektide juhtimise/administreerimise valdkonnas ning jagavad oma teadmisi ka väljapoole maakonda: kogemuste jagamiseks on liikmed *„suutelised kõigis koostöögruppides, välja arvatud TEK. Täpne info puudub, kuna seda pole kaardistatud“.* Maakonna esindajad on seisukohal, et kasuks tuleks maakonna koostöövõrgustiku liikmete pädevuse tõstmisel koolituste korraldamine kohapeal.

Töögrupp (maakonna Tervisenõukogu) teeb aktiivselt meeskonnatööd ja on järjepidev on tegevuste elluviimisel, kuid mainitakse ära, et *„TN puhul on parendusteks ruumi osalusmotivatsiooni suhtes“.*

Maakonna koostöövõrgustikud on proaktiivsed ka lastekaitstes ja noorsootöös; vigastuste ennetamise töögrupp on seadusloome mõjutamise lausa eesmärgiks võtnud.“ Kahtlemata ongi maakonna tugevuseks, et *„Viljandimaa tervisedendamise eeskujude ja ettepanekud paistavad silma vabariiklikul tasandil“.*

Maakonna raportis tuuakse esile koostöö tegemise keerukust meediaga: *„Meie koostöövalmidus on kõrge, aga tervisedenduse teemad pole ajakirjanike jaoks väga „söödavad“. Niivõrd, kuivõrd koostöö sõltub meist, teeme alati“.*

Maakonna töögrupp on mõjutanud poliitilisi otsuseid vabariiklikul tasemel ja ka maakondlikul tasemel: *„Viljandimaa Omavalitsuste Liit on 6 a. rahastanud osaliselt vigastuste ennetamise projektijuhi töökohta; hea on koostöö Viljandi linnaga: lasteaedades on riskianalüüsid kohustuslikud, avatud on internetivärv ohukohtade märkamise kogumiseks elanikkonnalt, osalemine linna liikluskomisjoni töös. Samuti on poliitiline otsus, et maakonna 15-st omavalitsusest 10 on otsustanud, et lisaks maakondlikule pole oma terviseprofili mõtet koostada“.*

Maakonna esindajad hindavad eriti kõrgelt töögrupi liikmete pühendumist ja pädevust, kuid samas tuuakse probleemina ka välja vajadust *„keskenduda ikka ja jälle oma pühendunud liikmetele, see tagab, et ka passiivsed hakkavad vastutust rohkem tundma“.*

2.2. RAPLA MAAKOND

Raplamaa enesehindamise koosolekul osales 12 spetsialisti: Kehtna lasteaed Siller direktor (TEL), Rapla lasteaed Naksitrallid direktor (TEL), Kaiu lasteaed Triinutare direktor, Märjamaa lasteaed Pillerpall direktor, Eidapere Kooli direktor (TEK), Rapla Vesiroosi Gümnaasiumi tervisenõukogu juht (TEK), koolide koordinaator, lasteaedade koordinaator, Rapla Maavalitsuse haridusametuse peainspektor, Kehtna Vallavalitsuse haridus- ja kultuurinõunik, Rapla Maavalitsuse tervisedenduse spetsialist, maakonna tervisenõukogu esimees ja eksperdina Marge Grauberg

Siinkohal esitame väljavõtte Rapla maakonna hindamise raportist.

Raplamaal ei ole kunagi toiminud konkreetset laste tervise programmi, laste tervist puudutavad tegevused on toimunud läbi uimastiennetusprojekti (2001-2008), südame- ja veresoonkonna haiguste ennetamise strateegia maakondliku programmi (2005-2011) ja vigastuste ennetamise programmi (2001-2011). Lisaks on ellu viidud rida laste- ja noorte tervise edendamise projekte läbi mitmesuguste fondide (Euroopa Noored, Leader, Raplamaa Omavalitsuste Arengufond jms). Laste tervise valdkonna esindajad on kaasatud maakonna tervisedenduse juhtgruppidesse: maakonna tervisenõukogusse (Pilvi Pregel, Aune Kähär) ja traumanõukogusse (Aune Kähär, Andres Saks, Valtu Põhikooli direktor), toimivad võrgustikud (TEK- 14 kooli, TEL 6 lasteaeda), inimeseõpetuse ainesektsioon, pereõdede ja koolitervishoiutöötajate võrgustik jt.

Ülevaade laste tervise alastest tegevustest:

1. Inimeseõpetuse ainesektsioon loodi 1997.aastal, alates 1999 toimuvad igal aastal terviseõpetuse aineolümpiaad ja parimate ainetundjate motiveerimine aprill-mai (1999)
2. Tervist Edendavate Koolide võrgustiku areng algas 1998 aastal, kui esimese koolina ühines TEK-võrgustikuga Rapla Vesiroosi Gümnaasium. Eri aegadel on TEK-võrgustikku kuulunud: Rapla Vesiroosi Gümnaasium, Kohila Gümnaasium, Kaiu Põhikool, Märjamaa Gümnaasium, Haimre Põhikool, Kabala Lasteaed-Põhikool, Järvakandi Gümnaasium, Laukna Lasteaed-Algkool (kool likvideeritud 2007), Varbola Kool, Raikküla Lasteaed-Algkool (kool likvideeritud 2009), Eidapere Põhikool, Rapla Ühisgümnaasium, Raikküla Kool, Kehtna Põhikool, Rapla Täiskasvanute Gümnaasium, Alu lasteaed-alkool

3. Tervist Edendavad Lasteaiad maakonnas: Rapla linna lasteaiad (Päkapikk, Kelluke, Naksitrallid, Pääsupesa), Kehtna lasteaed Siller ja Järvakandi lasteaed Pesamuna
4. Maakonnas on toimunud aastatel 2003-2011 viis lastetervise teemalist konverentsi ja ilmunud terviselehed, mis kajastasid laste ja noorte aktuaalseid tervise teemasid ja väljaantud hulk tervise teemalisi tooteid ja trükiseid ning regulaarselt toimuvad sidusrühmade koolitused.
5. Maakonna laste ja noorte tervisedenduse valdkonda iseloomustavad pikaajalised traditsioonilised tegevused **koolides**:
 - Südamenädal al. 1996.aastast, al 2005 kõikides valdades (10% elanikkonnast kaasatud), maakonna koolides.
 - Koolitoidu järelevalve (1999, 2003, 2006, 2010), lasteaiatoidu järelevalve 2007
 - Uimastiennetusnädal novembris-detsembris (al. 2002), al. 2008 kampaania „Miks? Seks!“
 - Uimastiküsitluse läbiviimine mais (al. 2001) – 600-1000 last, viimane 2010
 - TEK võrgustiku suvekoolid (al. 2003) - ca 70 in.
 - “Kaitse end ja aita teist!” maakonna 6.klassidele – koolitused õppeaasta jooksul ja 4-päevane ohutuslaager Tarsi Turismitalus juuni teisel nädalal (lapsi üle 100- 14-15 kooli, osalisi ca 200),
 - Konkursid - koolisööklate konkurss, Suitsuprii klass, TEIP
 - Väikeprojektid koolidele ja lasteaedadele läbi vigastuste ennetamise projekti (2006)

ja lasteaedades:

- Liiklus- ja turvalisuse koolitus lasteaedades (interaktiivsed näidendid- alates 2001.aastast)
- Oti-õpetajate koolitus alates 2003 (kuni 20 õp koolitusel)
- Oti päev: 2002 Rapla linna lasteaedadega (4) - 80 last 2003 Raplas ja Märjamaal al 2004 kõik lasteaiad 4-s keskuses

Maakonna raportiks nenditakse, et „kuigi ei ole maakonnas formaalset lastetervise tegelevat töörühma ja programmi (laste tervise teema on integreeritud teistesse programmidesse), eksisteerivad maakonnas erinevad võrgustikud ja töörühmad, kes panustavad laste ja noorte tervisesse omal parimal moel. Väga olulised on ka noorte endi kaasamine ja noorte võrgustiku olemasolu. Raplamaal on tugevad eestvedajad, pikaajalise traditsiooniga töörühmad (trauma, tervis, inimeseõpetuse ainesektsioon, TEK ja TEL meeskonnad). Olemas on maakonna terviseprofiil, kus sees ka ajalugu tervise võrgustikest. Puudus on sihipärasest uimastiennetustööst, sest puudub vastav programm ja meeskond alates aastast 2010. Uimastiennetusprogramm oligi noortele suunatud, ainus lastetervise programm maakonnas“.

Rapla maakonnas ei ole otseselt formuleeritud laste ja noortega tegelevat koostöövõrgustikku, kui vastav tegevus „eksisteerib mitmete võrgustikena (TEK, TEL, alaprojektide meeskonnad, tervisenõukogud, erinoorsootöö võrgustik sh alaealiste komisjon, kõige uuem võrgustik on pereõdede võrgustik, kuhu kuuluvad ka koolitervishoiutöötajad, noortevõrgustik Noortelt noortele metoodika omandanutele LFT-noored, TORE-võrgustik jne). Võrgustikel on aktiivsed töögrupid (TEK, TEL, trauma, tervisenõukogu, alaprojektide meeskonnad nt noored MiksSeks projekti meeskond, kohalike omavalitsuste tervisenõukogud). Üleriigiliselt ei ole sellist algatust olnud, et peaks olema maakonnas konkreetne töörühm, puudub ka vastav ühtne lasteterviseprogramm (2005 lastetervise programm lõppes, kuid ka toona ei olnud paikkonna tasandil eraldi selles raamis koordineeritud tegevusi ja töörühma). Koostöövõrgustikel on olemas tegevuskava maakonnas Maakonna terviseprofili tegevuskavas peatükk: laste ja noorte turvaline ning tervislik areng. Kohalike omavalitsuste terviseprofiilides (80% omavalitsustest 8-10-st) on sama peatükk kohalikul tasandil“.

Rapla maakonna töögrupid teevad koostööd ka partneritega väljaspool maakonda, raportis märgitakse ära tervisenõukogu suhtlust väljapoole maakonda, traumanõukogu üleriigilisest koostööd teiste maakondadega, TEL meeskonnad on käinud õppereisidel. Rõhutatakse väga head ja meeldivat koostööd Tervise Arengu Instituudi lastetervise spetsialistidega. Koostöö näitena rahvusvaheliste partneritega tuuakse Safe Community võrgustiku liikmeks olemist ja osalust rahvusvahelistel konverentsidel.

Maakonna tugevuseks on võime kaasata võtmeisikuid, näitena võib tuua maavanema, vallavanemate, ka riigikogu liikmete kaasamist, kuigi mainitakse, et „see on valdkond, kus saab paremini ja ka peab aktiivsemalt tegutsema“. Rapla maakonna võrgustikud kasutavad aktiivselt infovahetuseks meililiste, maakondliku ajalehte jt kanaleid.

Parendusvaldkonnana rõhutatakse vajadust, „uimastiennetusnõukogu uuesti kokku kutsuda ja riikliku uimastiennetusprogrammi tagasitoomist paikkondadesse“.

Maakonna koostöövõrgustiku tugevuseks on kindlasti ka asjaolu, et koostöövõrgustiku liikmed „on saanud läbi aastate tervise(edenduse) alaseid koolitusi ja inimesed on pädevad“ ning kes on ise võimelised teisi koolitama nii enda maakonnas kui ka väljaspool ja on esinenud ka ettekannetega rahvusvahelistel konverentsidel. „Raplamaalt on saanud alguse mitmed algatused. Maakonnas on 9 terviseprofili, laste tervise kohta on andmeid kogutud ka kohalikul tasandil (uuringud)“.

Töögruppide töö järjepidevust näitab oma tegevuste elluviimise plaanimine (TN tegevuskava, vigastuste projekti tegevuskava, TE-koolide tegevuskavad, inimeseõpetuse ainesektsiooni tegevuskava jne). Töögrupi liikmete ettepanekutest kohalikele kui ka riiklikele institutsioonidele vajavad

äramärkimist „*lasteasutuste toitlustuse järelevalve töörühma ettepanekud koolitoidu parendamiseks peale järelevalvet nii kohalikele omavalitsustele (edaspidi KOV) kui koolidele, inimeseõpetuse aineolümpiaad, mis on toimunud maakonnas 1999.aastast, toimus esmakordselt ka üleriigiliselt 2011*“.

Maakondlikule tööle oleks toeks üleriigilised standardküsitlused, mida saab ka kohapeal kasutada tervisedenduslikus töös. Toetava keskkonna loomise valdkonna tugevusteks on maakonnas poliitikute ja tervisepoliitikute kaasamine paikkonnas võrgustiku liikmetena, väga head projektikirjutamise oskused.

2.3 PÄRNU MAAKOND

Pärnumaa hindamisprotsessis osalesid Pärnu Maavalitsuse tervishoiunõunik, Pärnu Maavalitsuse kultuurinõunik (mh tervisedendaja), Pärnu Maavalitsuse haridus- ja kultuuritalituse juhataja, Pärnu Maavalitsuse noorsootöö spetsialist, Pärnu linna lasteaedade koordinaator, Pärnu maakonna lasteaedade koordinaator, Pärnu maakonna koolide koordinaator, Paikuse abivallavanem. Hindamiskoolekul osales eksperdina Marge Grauberg ja Pärnumaalt kokku 3 spetsialisti.

2011.aasta novembrikuu seisuga on TEL võrgustikus 13 linna lasteaeda ja 7 maakonna lasteaeda, TEK võrgustikus 1 linna kool ja 10 maakonna kooli. TEK ja TEL võrgustikku liitumine on seotud mh ka KOV initsiatiivi ja positiivse suhtumisega. Nii TEK kui TEL asutused on olemas neis KOVdes, kus on olemas Terviseprofiil ja/või kohalik tervisenõukogu.

Pärnumaa TEK ja TEL võrgustik töötab põhiliselt aastaringsete koolituste-seminaride ning suve- ja sügiskoolide kaudu. Toimib ka pikk loomepäevade traditsioon. TEK ja TEL võrgustikud pakuvad tervise edendamiseks seotud koolitusi ka teistele haridusasutustele Pärnumaal, ehk teabe jagamine ei ole seotud pelgalt võrgustikku kuulumisega.

Koostöö lasteaedade tasemel on nii linnas kui maal aktiivsem. Tervist Edendavate Koolide võrgustik on vähemaarvulisem, linna koolidest on võrgustikuga liitunud vaid üks. Alternatiivina TEK ja TEL võrgustikule võib vaadata ka tervisedenduse ainesektioone, mis töötavad nii linnas kui maakonnas. TEK ja TEL tegevuse aktiivsus nii võrgustiku sees kui koolides/lasteaedades eraldi sõltub palju ka koordinaatorite aktiivsusest ning pühendumusest. Pärnumaal on koordinaatoritega vedanud, sest nii Pille Kadak, Ly Akenpärg kui Grüüne Ott on spetsialistid, kes veavad võrgustike koostööd innu ja tahtmisega. Ühtne tunnustussüsteem puudub, see on plaanis välja töötada ning ka ellu viia.

Pärnumaa TEK ja TEL võrgustiku koostööpartnerid on Pärnumaa Tervisenõukogu ja maavalitsuse tervisedendaja, haridus- ja sotsiaalosakonna töötajad, TAI, Pärnumaa Päästeteenistus, Politsei, KOV-ide haridusametnikud, koolitajad jne.

Paikkondades ehk valdades on TEL ja TEK võrgustik ja nende aktiivne tegevus on kaasa aidanud valdade tervist edendavale tegevusele ning lisanud uusi ja huvitavaid valdade elanikkonnale mõeldud ühisüritusi. TEL ja TEK tekkimine paikkonnas on positiivselt mõjutanud KOV terviseprofiilide koostamist ja tervisenõukogude teket. Üldjuhul on kõikides valdades ja linnades, kus asuvad TEK või TEL asutused, olemas ka KOV terviseprofiil ja/või tervisenõukogu.

Maakonda iseloomustab, et TEL ja TEKidel on oma koostöövõrgustikud eraldi, kelle koordinaatorid on aktiivsed võrgustiku informeerijad ja korraldajad. *„Lasteaedade koostöö linna ja maa tasemel on aktiivsem ja seda mõjutab suuresti KOV, paikkonna tervisenõukogu, ... (J.AtS uurimus 2010). Koostöö laste ja noorte tervise ja heaolu valdkonnas maakonnas toimub TEK ja TEL tasemel“.*

Pärnu maakonnas tegutsevad koolid omaette koostöövõrgustikus (nt ainesektsoonis), Pärnu linnas on olemas tervisedenduse ainesektsoon. Lasteaedu iseloomustab suurem valmidus koostööks ja ühiskoolitusteks. Väga positiivseks on koostööpartnerite ja võtmeisikute olemasolu, töökogemus ja et *„TEK ja TEL liitujate arv on tõusvas trendis. Terviseprofiilide koostamine sai initsiatiivi lasteaedade ja koolide koordinaatorite tööst“.*

Koostöövõrgustiku tegevuskava on Pärnumaal koostatud TAI koolituste (suve- ja sügiskoolid) alusel. Rõhutatakse asjaolu, et *„lasteaedade koolitused on maakonnas ja linnas avatud kõikidele lasteaedadele. Tegevuskava koolide osas on hetkel TEK koolide põhine, kuid üldine tervisedendus on kõikidele avatud“*

Maakonna võrgustikud teevad koostööd nii maakonnasiseselt ja vabariiklikult kui ka rahvusvaheliste partneritega. Näiteks lasteaiad *„teevad koostööd Läti, Soome, Leeduga. Linnas tehakse lasteaedade ja koolide tasemel koostööd kõigi Pärnu 13 sõpruslinnaga“.* Samas peetakse tähtsaks ka rahvusvahelise koostöö parendamist.

Maakonna hindamisraportis rõhutatakse *„olemasolevat, toimivat ja pädevat võrgustikku, kes on võimeline jagama kompetentsi väljapoole“.* Probleemina tuuakse esile *„kuid järjepidevuse tagamist takistab asjaolu, et tervisedendust tehakse põhitöö kõrvalt. Tervisedendus on lisaülesandeks ka koolide ja lasteaedade koordinaatoritele“.*

Pärnu maakonna tugevuseks laste ja noorte tervise valdkonnas on ka pikkade traditsioonide tervist toetavate tegevuste korraldamine, näiteks *„4-aastane sügiskoolide läbiviimise traditsioon kindla temaatikaga, 12 aastat linna suvekoole, 10 aastat maakonna loomepäevi ja eripära, et korraldatakse teenindavale personalile loomepäevi eraldi nende töö väärtustamise eesmärgil. Osalemine TAI suvekoolides ja koolitustel koordinaatoritele ning õppekavade arendajatele“.*

2.4. JÕGEVA MAAKOND

Jõgeva maakonna laste ja noorte tervise ja heaoluga tegutsevaid koostöövõrgustike iseloomustab, et: „... Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustikku kuulub 9 maakonna lasteaeda ning Tervist Edendavate Koolide võrgustikku kuulub 7 maakonna kooli. Koostöö toimub lisaks koolidele ja lasteaedadele maavalitsusega, 13 omavalitsusega ning maakonna tervisenõukoguga.

Tervisedenduslikku tegevust koordineerib maakonnas tervisedendaja, koolide ja lasteaedade võrgustikuga tegelevad vastavalt koolide ja lasteaedade koordinaatorid. Maakonnal on toimiv tervisenõukogu. Tervisedendaja ja lasteaedade ja koolide koordinaatorid kuuluvad tervisenõukokku, lisaks toimub pidev infovahetus meili ja telefoni teel ning olulisemate temade käsitlemiseks toimuvad kokusaamised ning arutelud“.

Koostöövõrgustike töögrupi liikmetel on tööjaotus, tervisedendaja tegeleb koolituste korraldamisega, võrgustike koordinaator tegeleb võrgustiku sisulisema töö jälgimise ja juhendamisega. Ka on Tervisenõukogus on jaotatud vastutus- ja pädevusvaldkonnad ja on olemas oma tegevuskava. Maakonnas peetakse vajalikuks ka ühise tegevuskava koostamist laste ja noortega tegelevale koostöövõrgustikule ja ka ühise meililisti loomist info paremaks edastamiseks tervisedendusega seotud spetsialistidele.

Siinkohal esitame maakonna võrgustike tegevusest ja koostööst: „maakonnas toimuvad traditsioonilised koolitused ja seminarid koolidele ja lasteaedadele. Õppeaasta alguses aga meetodikapäevad ning aineseksioonide arutelud. Maavanem tänab maakonna õpetajaid pedagoogilise panuse eest hariduse edendamisel viies kategoorias: Jõgevamaa huvikoolide Aasta õpetaja; Jõgevamaa koolieelsete lasteasutuste Aasta õpetaja ; Jõgevamaa Haridusjuht; Jõgevamaa üldhariduskoolide Aasta õpetaja; Jõgevamaa Aasta õpetaja.

Maakonnas toimub tervisedendavate ettevõtmiste tunnustamine kolmes kategoorias: Jõgevamaa Tervisedendaja, Jõgevamaa Tervist Edendav Asutus, Jõgevamaa Tervist Edendav Tegu.

Toimuvad traditsioonilised koolitused ja seminarid koolidele ja lasteaedadele (vähemalt 2 korda aastas). Õppeaasta alguses meetodikapäevad ning aineseksioonide arutelud. Koolituste ja seminaride sisu on valdavalt tervist edendavate tegevuste propageerimine ning riskikäitumiste ennetamine.

Metoodikapäeval teavitatakse õppekorralduses toimuvaid muudatusi ning aineseksioonides arutletakse ja tegeldakse ainepõhise arendusega.

Maakonna koolide ja lasteaedade liikmed võtavad koolitustest ja seminaridest väga aktiivselt osa ning asutuste kaasatus on 80%. Maakonna tervisenõukogu on motiveeritud ja pühendunud tegema oma tööd aktiivselt ja maakonda kaasavalt.

Lisaks maakonna terviseprofiilile on terviseprofiil valminud kuuel omavalitsusel. On valminud kõikidesse omavalitsustesse miniareenad ja rannavõrkpalli väljakud. Jõgevamaalt sai alguse laste tervise ja ohutuspäevade korraldamine koolide lõikes (KEAT- laager). Lasteaedadele toimuvad piirkondlikud tervise- ja ohutuspäevad Tervis Lapse Põues“.

Jõgeva maakonna hindamisraportis mainitakse tugevusena võrgustiku liikmete pädevust, aktiivsust uute võimaluste otsimisel laste ja noorte tervisedenduslikus töös, tulemuslikku koostööd meediaga, projektikirjutamise oskuste olemasolu võrgustiku liikmetel, Tervisenõukogu koolitusi jt..

Parendusvõimalusena nähakse „*Omavalitsuste Liidus (OVL) tervisedendusliku töö tutvustamist ja ettepanekute tegemist, paikkonnas tegevusteks võimaluste juurde loomist ja KOVide tervisenõukogude tegevuse motiveerimist“.*

2.5. LÄÄNE MAAKOND

Lääne maakonna hindamisraportis on esitatud põhjalik ülevaade tervisedendusliku koostöö arendamisest Lääne maakonnas. Esitame siinkohal väljavõtte dokumendist, mis otseselt kirjeldab laste ja noorte tervise ning heaolu valdkonda.

Koostöövõrgustiku juhtgrupiks Läänemaal on Turvalisuse teemakoda, kuhu kuuluvad järgmiste organisatsioonide esindajad: Lääne Maavalitsus, Pärnu Teedevalitsuse Lääne osakond, Lääne Prefektuuri Haapsalu politseijaoskond, Läänemaa Omavalitsuste Liit, Eesti Punase Risti Läänemaa Selts, Tööinspektsiooni Läänemaa inspeksioon, Lääne-Eesti Päästekeskus, SA Läänemaa Haigla, MTÜ Läänemaa Laste ja Noorte Nõustamiskeskus, lasteaedade ja koolide koordinaatorid. Turvalisuse teemakoja liikmetele toimuvad korralised koosolekud ja teemakoda juhindub oma tegevustes kooskõlastatud tegevuskava 2010 – 2013 järgi. Lisaks suheldakse pidevalt telefoniga ning meilitsi.

Tervist Edendavate Koolide võrgustikku kuulub 10 kooli. Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustikku kuulub 5 lasteaeda. Lasteaedade ja koolide koordinaatorid edastavad TAI ettepanekul infot ka teistele maakonna lasteaedadele ja koolidele.

Lääne maakonna Teemakoja tegevust on hinnatud rahvusvahelisel tasandil. Turvalisuse teemakoja tegevusi hinnati positiivselt ka Läänemaa Omavalitsuste Liidu poolt, kes nimetas teemakoja projektijuhi „Läänemaa tegija 2011“ auhinna vääriliseks.

Turvalisuse teemakojal on olemas selge nägemus tegevuste arendamisest. Ühiselt kokkulepitu rakendatakse praktikas pikemaajaliste tegevuskavade elluviimise kaudu. Teemakoja liikmed jagavad ühiseid väärtusi ja tõekspidamisi. Aastate jooksul on välja kujunenud rida ühiseid tavaid, mis meeskonnavaimu üleval hoiavad: tervisekonverents, tunnustuskonkurss "Kõige tervem", ohutuse päeva korraldamine jt.

Turvalisuse teemakoja liikmed on aktiivsed ja motiveeritud oma tööd tegema. Osalemine välisprojektides annab innustust ja uusi mõtteid tööks kohtadel. Lasteaedade ja koolide meeskondade motiveeritust tõstavad vastavad koordinaatorid oma võimete piires.

Märkimisväärne saavutus on maakonna ja kõikide omavalitsuste poolt valminud terviseprofiilid, mille valmimisele aitasid kaasa Tervise Arengu Instituudi koolitused, omavalitsused ning TLÜ Haapsalu Kollidž.

Silmatorfav tugevus on programmide ja tegevuste omavaheline seostatus tänu turvalisuse teemakoja loomisele. Väga heal tasemel on partnerluse ja koostöö arendamine võtmepartneritega. Teemakoda on suhteliselt püsivas koosseisus toimunud pikema aja vältel ja meeskonnaliikmed on vajalike kogemuste ja oskustega spetsialistid erinevatest projekti tegevustega seotud valdkondadest. Võtmeisikud on pühendunud ja omavad visiooni, mida järjekindlalt on ka ellu viidud.

Järgnevatel vaatleme laste ja noortega tegelevate koostöövõrgustike tegevust Lääne maakonnas. Maakonna tugevusteks saab pidada koolide vahelist tihedat koostööd, süsteemi olemasolu ja formaalset alust selleks – Turvalisuse Teemakoda. Samuti rõhutatakse mitteformaalse ja vahetu suhtlemise tähtsust, töövõimelist ja teotahtelist koostöövõrgustikku ja tegevuskava olemasolu. Parendusvõimalustena mainitakse koostöö arendamise vajadust omavalitsuse lasteaedadega ning laste ja noorte teemade tõstatamist olulisemale kohale, iga võrgustiku liikme suuremat panustamist ning motiveerituse tõusu. Tähtsaks peetakse ka, et info liiguks liikmetelt efektiivsemalt edasi.

Maakonna tugevuseks on kahtlemata oma ala pädevate spetsialistide olemasolu, koostöö nende vahel ning väljakujunenud kogemustega meeskonna olemasolu. Võrgustikutöö arendamisel peetakse samas ka tähtsaks edasist enesekoolitamist, perearstide (õdede), meedia, poliitikute kaasamist oma töösse ning vajadust, et koolijuhid enam toetaksid tervisenõukogude tööd koolides. Aga ka rahaliste ressursside leidmist töö arendamiseks.

2.6. SAARE MAAKOND

Paikkonnas on moodustunud koostöövõimeline laste ja noorte tervise ning heaoluga tegelev võrgustik, koostöösse on haaratud olulisel määral lasteaiad, koolid, huvikeskused, kohalikud omavalitsused. Võrgustiku juhtgrupi kohta on mainitud, et *„üldiselt on ikka nii et erialaselt lähenevad aineseksioonide juhid, tegevuslikult ärgitab koordinaator ja viib mõtte ellu aineseksioonijuhiga“*. Koostöövõrgustikku kuuluvad lasteaedade juhid, inimeseõpetuse aineseksiooni liikmed, KOV-de sotsiaaltöötajad, vastutusvaldkonnad on jaotatud kuigivõrd.

Mainitakse, et töögrupp aktiveerib paikkonna inimesi tegutsema laste ja noorte tervise ja heaolu küsimustega olulisel määral, näiteks tõstatab kohalikes omavalitsustes laste tervise seotud teemasid.

Raportist ilmneb, et koostöövõrgustikul otseselt ei ole tegevuskava, kuna tervisedenduslikud tegevused tulenevad peamiselt kampaaniatest, tervisnõukogu tegevusplaanist või ka siis terviseprofiilist. Suuremate kampaaniad toetavate tegevuste teostamisel kaasatakse ka võtmeisikuid aktiivselt (näiteks südamenädal, ohutuspäevad).

Maakonnas on olemas kõikide lasteaedade kaardistus nii positiivsete võimalustega kui ka kitsaskohtadega ja hea koostöö Maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonnaga, mis on maakonna tugevuseks. Parendust vajavateks tegevusteks mainitakse koostöö arendamise vajadust kohalike omavalitsuste juhtidega. *„Koostööd üritati arendada n. Viljandimaa lasteaedadega. 2 x on isegi kohtumisi korraldatud (nii Viljandi- kui Saaremaal)“*.

Infovahetust koostöövõrgustikus on mainitud positiivselt, võiks vaid olla *„parem kontaktide kättesaadavus, pea iga aasta muutuvad inimeseõpetuse õpetajate kontaktid, lasteaedade list maavalitsuse kodulehel vajab parandamist, samas on lasteaedade koordineerija (maakondliku TN liige) aktiivne infolevitaja. Kohalik meedia on vägagi vastutulelik tegevuste reklaamimisel ja tutvustamisel“*.

2.7. IDA-VIRU MAAKOND

Ida-Virumaa hindamiskoosolekul osales 8 inimest: 3 Ida-Viru Maavalitsuse spetsialisti (tervisedenduse peaspetsialist, sotsiaal-ja tervishoiutalituse juhataja ning , haridus-ja sotsiaalosakonna peaspetsialist-peainspektor, 1 koolide esindaja, lasteaedade ja koolide koordinaatorid ja 1 TEL esindaja ning eksperdina Marge Grauberg.

Ida-Virumaa hindamise raportist selgub, et „*Ida-Viru maakonnas on 10 Tervist Edendavat Lasteaeda ja 4 Tervist Edendavat Kooli (Narvas veel 2 kooli). Esimesed lasteaedad liitusid TEL võrgustikuga 2007.a. Järgmise aasta lõpuks oli neid 8 ning aastal 2011 on 10. Esimene kool, Kohtla-Järve Järve Gümnaasium liitus TEK võrgustikuga 1995.a. Seejärel oli pikk paus ning 2005.a. aastal liitus võrgustikuga Sillamäe Eesti Põhikool ning 2010. ja 2011.aastal veel üks kool. Seega kokku kuulub Ida-Virumaalt Tervist Edendavate Koolide võrgustikku 4 kooli, 1 Sillamäelt ja 3 Kohtla-Järvelt.*

Alates 2009.aasta sügisest on lasteaedadel koordinaator, kes on ühtlasi lasteaia „Kalevipoeg” direktor. Koolid said koordinaatori selle aasta sügisest. Nii lasteaedade kui koolide koordinaatorite leidmisel ning lasteaedade ja koolide tegevustes osaleb ka Ida-Viru maakonna sotsiaal- ja tervishoiutalituse peaspetsialist (tervisedendaja) Eha Samra. Samad isikud koos tervist edendavate lasteaedade ja koolide direktoritega kuuluvad ka juhtgruppi.

Lasteaedadega on läbi viidud mitmeid ühiseid üritusi, koolitusi, TEL liikumispäev. Kord kvartalis on toimunud juhtgrupi kokkusaamine erinevates lasteaedades, kes valmistavad ette tervisedendusliku kava: loeng, laste liikumistunnid, toitumine, personali tervist edendavad tegevused, meditsiinipersonali koolitus, lasteaedade turvalisuse probleemide lahendamise võimalused jne. Vahetatakse kogemusi, tutvutakse lasteaedade sise- ja väliskeskonnaga, õpitakse üksteiselt. Koosolekud toimuvad ka maavalitsuses, arutamaks tegevuste ja koolituste ning sisehindamise läbiviimist. On organiseeritud koolitusi lapsevanematele, lasteaedade õpetajatele, osaletud TEL suvekoolides ning koos Viljandi TELidega koolitusel.

Koolidega on käidud Narvas Peetri koolis, tutvustati TEK võrgustiku liikmeks saamise võimalustega ja tingimustega ning tervistedendava tööga koolis. Oleme käinud ka Lääne-Virumaal ning osalenud tervisenõukogu töös ja vahetanud kogemusi TEK/TEL esindajatega.

Koostöövõrgustikus osalemise aktiivsus on suurem lasteaedades. Tagasihoidlikuks jääb koolide osa. Põhjenduseks on õpetajate koormatus ning ka direktsioonipoolne vähene huvi“.

TEK ja TEL võrgustikud tegutsevad Ida-Virumaal eraldi juhtgrupi moodustavad lasteaedade ja koolide koordinaatorid, tervisedendaja, maavalitsuse hariduse valdkonna inspektor.

2.8. LÄÄNE-VIRU MAAKOND

Enesehindamine Lääne-Virumaal toimus ajavahemikul 1.september-30. oktoober 2011. Osales kokku 10 võrgustiku liiget. Iga liige hindas võrgustikku iseseisvalt, tulemused vormistas, keskmisi näitajaid arvestades, tervisedendaja. Kokkuvõtte saadeti veel kõigile ülevaatamiseks. Meeskonda kuulus maakonna tervisedendaja, maakonna tervisenõukogu juht, lasteaedade ja koolide koordinaatorid, 2 kooli ja 2 lasteaia esindajat, noorteorganisatsiooni esindaja, maavalitsuse haridusvaldkonna esindaja. Protsessi viis läbi maakonna terviseedendaja.

Lasteaedade ja koolide koostöövõrgustik kujunes aktiivsemalt Lääne- Viru maakonnas süstemaatiliselt ja järjepidevalt alates 2000.aastast, kui tulid esimesed TEKid ja TELid . Sel ajal töötas spetsialist, kellel töökoormus oli selline, et see võimaldas pühenduda võrgustike arendamisele. Peale mitmeid koondamisi tegeleb võrgustikega tervisedendaja.

Lääne-Virumaal on olemas „nii TEK kui TEL võrgustik, kes haarab oma tegevustesse ka neid, kes sinna veel ei kuulu“. Mõlemal võrgustikul on olemas oma eestvedajad. Töögrupp aktiveerib paikkonna inimesi tegutsema laste ja noorte tervise ja heaolu küsimustega kuigivõrd, „nii, kuidas see parasjagu tegevuste/ürituste käigus on võimalik“. Tugevuseks on koostöövõimelise võrgustiku ning aktiivse ja uuendustele suunatud juhtgrupi olemasolu, parendusvajaduseks peetakse koostöö arendamist kohalike omavalitsuste juhtidega ning tervisevaldkonna spetsialistidega.

Lääne-Virumaa hindamisrapotis on märgitud, et „enamuses lasteaedades on väga aktiivsed juhid, kes seisavad laste keskkonna parandamise eest ja leiavad selleks ka vahendeid (KOV eelarve, projektid)“. Rõhutatakse vajadust „leida võimalusi, kuidas kaasata võimalikult rohkem haridusasutusi tervisedenduslikku töösse ning motivatsioonivõimaluste leidmist“.

Töögrupi panust järjepidevalt suurendada paikkonna elanike teadmiseid ja oskuseid, hinnatakse maakonnas kõrgelt, suuresti tehakse seda läbi lastevanemate-ja küla-vallapäevade kaudu.

2.9. TARTU LINN

Siinkohal kasutame esitame väljavõte Tartu linna raportist.

Tartu linna laste ja noortega tegeleva koostöövõrgustiku moodustavad Tartu Linnavalitsuse tervishoiu- sotsiaal- ja kultuuriosakonna noorsooteenistuse spetsialistid, Tartu Linna Tervisenõukogu, Tartu linna lasteaedade, koolide, noortekeskuste, Tartu Laste Tugikeskuse, koolitervishoiuteenust pakkuvate asutuste, SA Tartu Ülikooli Kliinikumi jt. laste ja noortega tegelevate asutuste spetsialistid. Erinevates valdkondades sidusrühmade esindajate arv on erinev. Olenevalt temaatikast on erinevatel koolitustel ja tegevustes osalejate arv 20-30.

Tartu linnas koostöövõrgustiku juhtgrupi moodustab Tartu Linna Tervisenõukogu 4 liiget: Sirje Kree, Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakonna juhataja, Tartu Linna Tervisenõukogu esimees, Tiina Kruise, Tartu Linnavalitsuse sotsiaalbiosakonna juhataja asetäitja, Tartu Linna Tervisenõukogu liige, Aita Arund, Tartu Lasteaed Klaabu õppealajuhataja, Tartu Linna Tervisenõukogu liige ja Ülle Prommik, Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakonna vanemspetsialist, Tartu Linna Tervisenõukogu liige. Laste ja noorte tervise edendamisele suunatud tegevuskavasid südame- ja veresoonkonnahaiguste, kodu- ja vabaaja vigastuste vältimise ja teiste riiklike strateegiate raames elluviimisel Tartus koordineerib Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakond.

Aastate jooksul on Tartu linnas välja kujunenud mitmed traditsioonid, millega tunnustatakse tublimaid: loositakse välja Tartu linna "Suitsuprii klassi" võistluse auhinnad, toimuvad seminarid hea praktika näidetest, kus tunnustatakse parimaid koostööpartneriteid jne.

Traditsioonideks on saanud koostööseminarid Tervist Edendavate Koolide, Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustike tervisemeeskondade võtmeisikutele koos noortekeskuste esindajatega; noortele erinevaid tervisttoetavaid tegevusi on koolides korraldanud Eesti Arstiteadusüliõpilaste Seltsi liikmed; igal aastal toimub noorte tervisekonverents "Noorte tervis ja noored tervisest"; traditsioonilised on tervisetelgid lastekaitsepäevadel, tarkusepäevadel ja Tartu linna tervisepäevadel. Näiteks noortekonverentsidel esinenud ja noorte jaoks meeldinud lektor on esinenud koolides erinevate tervistedendavate projektide raames (sõltuvuste ja koolivägivalla teemadel Mare Liiger on esinenud koolides mitmel õppeaastal). Erinevate koostööseminaride lektoritega on osalenud

koostöövõrgustiku liikmed jätkanud koostööd iseseisvalt ja sellest on välja arendatud mitmeid huvitavaid lastele ja noortele suunatud terviseprojekte (Tartu Lille Maja foorumteatris koolivägivalda ja söömishäirete temaatika, meetodika juhendajaks Jelena Põldsam). Koolide ja lasteaedade arengukavadesse on tervise valdkond põhjalikumalt sissekirjutatud, tervisemeeskondade tegevus lasteaedades ja koolides on aktiivsem ja rohkem silmapaistev.

Juhtgrupp on erinevate valdkondade arendamisel aktiivne. Seda on toetanud mitmed seminarid, kus on käsitletud tervisedendusse kaasamise meetodikaid ning jagatud ka aktiivsetele koostöövõrgustikus tegutsejatele tunnustust. See on viinud omavahelise koostööni lasteaedade, koolide, noortekeskuste, koolitervishoiuasutuste vahel. Koostöövõrgustiku liikmed esindavad erinevaid valdkondi (tervishoid, haridus, noorsootöö, sotsiaaltöö jt.). Koostööst ja tegevuskavade arendamisest tervise valdkonnas on edasi arendatud erinevate valdkondade asutustes süsteemsemat ja põhjalikumalt laste ja noorte terviseteadlikkuse kasvu toetavat tegevust.

Hindamise arutelu juhtis Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakond ning selles osalesid erinevate valdkondade esindajad ja selle täitmine toimus august kuni november 2011.

Paikkonna tugevuseks on pikaajaline koostöö koostöövõrgustikes, traditsioonide ja vastutusvaldkondade väljakujunemine. Lasteaiaid ja koolid teevad omavahel koostööd ning vahetatakse häid praktikaid, koostöövõrgustikus toimub tegevus plaanitult ja jaotatud on vastutusosalad (noorsootöö, haridus).

Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakonna eestvedamisel motiveeritakse koostöövõrgustikku ja erinevaid laste ja noortega tegutsevaid sidusrühmade esindajaid tegutsema (näiteks "Suitsuprii klassi" võistluses osalemiseks koolide töötajate motiveerimine).

Paikkonda iseloomustab, et koostöövõrgustiku liikmed on aktiivsed kohalike probleemide lahendamisel. Näitena võib tuua, et „koolide tervisemeeskondade esindajad, kes kuuluvad koostöövõrgustikku, tegelevad õpilaste toitlustamise jälgimisega koolisööklates ja teevad oma ettepanekuid kohalikul tasandil selle parandamiseks“.

Koostöövõrgustikul on olulisel määral olemas tegevuskavad paikkonnas laste ja noorte tervisega seotud valdkondade edendamiseks, näiteks „terviseedenduse valdkonnas on olemas südame- ja veresoonehaiguste ennetamise ja vigastuste vältimise tegevuskavad, mille elluviimine toimub Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakonna eestvedamisel“.

Paikkonna töögrupp teeb koostööd erinevate organisatsioonidega erineval tasemel, näitena saab esitada „tiheda koostöö Tervise Arengu Instituudiga südame-veresoonehaiguste ennetamise

valdkonnas erinevate terviseteadlikkuse kasvule suunatud kampaaniate elluviimisel jne. Koostööpartneritega koostöös uute meetodiliste materjalide väljatöötamise ja heade praktikate saamise, samuti ka tutvumise erinevates riikides omavalitsuste terviseteadlikkuse tõstmisele suunatud tegevustega eelkõige lastele ja noortele“.

Koostöövõrgustikku tööse kaasatakse erinevaid võtmeisikuid: paikkonnas on kaasatud erinevaid tippspetsialiste erinevate teemavaldkondade paremaks tundmaõppimiseks (söömishäired noortel, koostöö Ambromed Kliinikuga).

Parendusvaldkonnaks on tegevuskavade laste ja noorte jaoks huvitavamaks ning tõhusamaks arendamine, uute koostöövõrgustike liikmete kaasamine eelkõige riskirühmadega seotud noorte haaramiseks tegevustesse. Vajalikuks peetakse ka tervishoiu, noorsootöö, sotsiaal- ja hariduse valdkondade omavahelist tihedamat infovahetust ja tegevuskavade kavandamist.

Paikkonna hindamisel peeti eriti väärtuslikuks koostöövõrgustiku liikmete head pädevust ja kogemusi, koostööd ka väljaspool Tartu linna paiknevate organisatsioonidega, osalemist rahvusvahelises koostöös. Kõrgeima hindega oligi võimalik hinnata töögrupi meeskonnatööd, liikmete pädevust ja kogemusi ka teiste maakondade spetsialistide koolitamisel ning süsteemsust tegevuste planeerimisel ja elluviimisel. Näitena saab siinkohal esitada, et „tegevuskavade planeerimisel järgitakse pikemaajalisi arengueesmärke ning on omandatud oskus nende paremaks seostamiseks näiteks sotsiaal- ja haridusvaldkonna laste- ja noorte tegevusvaldkondadega, mis toetavad terviseteadlikkuse arendamist“.

Vajalikuks parendusvaldkonnaks peetakse koostöövõrgustikus erinevate sidusrühmade motivatsiooni tõstmist ning oskuste arendamist sihtrühmade kaasamiseks. Selle eesmärgi täitmiseks oleks vajalik kaasaegsete meetodikate õpetamist nende rakendusoskuste omandamiseks sihtrühmadega töös, eelkõige on selleks vajadus riskinoorte tugistruktuuridega töötamisel.

Kolmest hindamisvaldkonnast on Tartu linna esindajad hinnanud kõrgeimalt toetava keskkonna arendamist paikkonnas. Töögrupi algatusel on koostatud ja läbi viidud projekte, liikmetel on olemas pikaajalised kogemused selle tegevuse kvaliteetseks elluviimiseks. Osaletakse sise- ja väliskoolitustel ja korraldatakse õppereise tutvumaks võimalustega laste ja noorte tervisedenduses teistest paikkondades. Näiteks korraldas projekti "Kodu ja vabaaja vigastuste vältimine Tartu linnas" meeskond külaskäigu Rootsi Bottkyrka maakonda. Töögrupp panustab aktiivselt oma liikmete koolitamisesse ja teadmiste suurendamisesse, tulemuslik on koostöö ka meediaga.

Tugevuseks saab pidada, et paikkonnas arvestatakse Tartu Linnavalitsuse tervishoiuosakonna tervisedendusele suunatud tegevusi, need on kaasatud teistesse arengukavadesse.

2.10 JÄRVA MAAKOND

Hindamine toimus ühisüritusel, kus osalesid paikkonna kohalike omavalitsuste, koolide, lasteaedade, MTÜ-de esindajad, Tervisenõukogu ja vigastuste meeskonna liikmed, kokku 14 inimest. Eraldi arutati veel küsimustikku paikkonna lasteaedade ja koolide koordinaatorite tasandil.

Paikkonnas on olemas koostöövõimeline laste ja noortega tegelev koostöövõrgustik: „*Järvamaa koolieelsete lasteasutuste juhtide ühing, Järvamaa koolijuhtide ühing, TEK- võrgustik ja TEL- võrgustik*“. Võrgustikel on olemas juhtgrupid, vastavalt ühingutel juhatused ja võrgustikel meeskonnad. Võrgustikud teevad koostööd vastavate institutsioonidega teistest maakondadest. Samuti on olemas rahvusvaheline koostöö, kuigi raportist ei selgu täpset koostöö sisu, mainitud on, et „*on olemas Rootsi ja Soomega maakondlikud koostöölepingud*“.

Maakonna tugevuseks on aktiivsete ja uuendustele suunatud juhtgruppide olemasolu, meeskonnatöö toimimine, veelgi saaks arendada koostööd erinevate valdkondade esindajatega, aga ka „*rohkem jagada positiivseid häid toimivaid näiteid*“.

Paikkond hindab ka kõrgelt pikaajaliste ja tugevalt motiveeritud juhtide olemasolud, projektide kirjutamise oskust oma liikmetel ning aktiivsust erinevatel projektikonkursidel osalemisel. Vajadus on korraldada tihedamalt kokkusaamisi maakonnast riigikokku valitud saadikutega ja KOV juhtidega, et selles valdkonnas samuti koostööd veelgi parendada.

2.11. VÕRU MAAKOND

Võru maakonnas on olemas lasteaedade ja koolide võrgustikud, neid juhivad koordinaatorid, kes kuuluvad maakonna Tervisenõukogu ja traumanõukogu koosseisu. 2005.aastast toimuvad traditsioonilised üritused “Tervena tulevikku”, “Süda rõõmustab”, “Otsi Otti”, võrgustiku koolitused ja suvekoolid. Üritustele on peale TE koolide ja lasteaedade püütud haarata ka võrgustikega liituda soovijaid kui ka kõiki maakonna koole ja lasteaedu, enam just koolitustel ja infomaterjalide jaotamisel on seda arvestatud. TEL ja TEK võrgustiku liikmetel on tegutsevad tervisemeeskonnad, meeskondade tegevuse aluseks on aktiivse ja asjasthuvitatud juhi olemasolu ning asutuse juhi huvi ja tööd soodustav tegevus. Paranenud on viimasel ajal tervisemeeskondade koostöö kooli hoolekoguga ja õpilaste osaluse suurenemine. Enamuses omavalitsustes toimub ka koostöö kooli ja lasteaia vahel. Maakonnas suurenenud kool-lasteaedade osakaal. Suurem võiks olla koostöö kohaliku omavalitsuse tervisenõukogudega. Koostöö maakonna teiste laste ja noortega tegutsevate organisatsioonidega toimib igapäevaselt vastavalt vajadusele. Maakonnas on suurenenud on tervisemeeskondade aktiivsus ja roll asutusesiseste probleemide lahendamisel. Omavalitsuste juhtide vähene huvi tervisedenduse valdkonna vastu on paranenud ja nad panustavad üha enam võimaluste piires paikkonna haridusse kaasa arvatud huvitegevustesse ja noorsootöösse.

Eraldi maakondlikku lastele ja noortele suunatud tegevuskava Võru maakonnas ei ole. Maakonna SVH (südame-veresoonkonna haiguste ennetamise), vigastuste ennetamise ja ESF (Euroopa Sotsiaalfondi) tegevuskavades on planeeritud üritused maakonna koolidele, lasteaedade juhtkonnale, õpetajatele, lastele ja õpilastele vastavalt rahalistele võimalustele. Tegevuskavade koostamisel ei ole võimalik alati lähtuda maakondlikest vajadustest, vaid tuleb lähtuda TAI (Tervise Arengu Instituudi) ja EHK (Eesti Haigekassa) suunistest ja piiratud rahalistest vahenditest. Maakonna terviseprofiilis ja vigastuste ennetamise profiilis on toodud välja tegevussuunad tegevusteks laste ja noortega. Probleemiks on tegevustele rahastuse leidmine. TEL ja TEK võrgustiku koolidel ja lasteaedadel on olemas oma arengu- ja tervisedenduse tegevuskavad, kuid ka kõikide teiste maakonna koolide ja lasteaegade tegevuskavades on ja toimuvad oma tervistedendavad tegevused.

Võru maakonna raportist leiab väga põhjalikku analüüsi parendusvajadustest. Vajalik oleks tervistedendavatele tegevustele maakonnas on tagada stabiilne rahastus, mis arvestab maakonna vajadusi. Koostöövõrgustiku liikmete koolitamine vabariiklikul ja maakondlikul tasemel ja jätkuv

varustamine infomaterjalidega on kindlasti aktiivne jätkuvalt. Ühisürituste läbiviimine vabariiklikul ja maakondlikul tasandil (TEL ja TEK suvekoolid heaks kogemuste vahetamise baasiks ja motivaatoriks) peaks samuti olema järjepidev tegevus. Võimalus projektikonkurssideks vabariiklikul ja maakondlikul tasemel koolidele ja lasteaedadele, omavalitsustele võimaldaks oluliselt laiendada kaasatud sihtgruppi ja aktiveeriks ning motiveeriks kohalikku tasandit. Kaasata oleks vajalik enam OV esindajaid, kelle pädevuses on vastu võtta poliitilisi otsuseid ja neid ka jätkusuutlikult täita. Vajalikuks peetakse ka meediaga koostöö arendamist.

Võru maakonna raportis hinnatakse kõrgelt võrgustiku ja juhtgrupi liikmete pädevust ja koostööd: „toimub pidev teadmiste täiendamine võrgustikes, koolitusse kutsutakse kõik maakonna lasteasutuste töötajad, meeskonnatöö on hästi sujunud lasteaedade võrgustikus“. Vajalik oleks parendada koostööd koolide võrgustikus.

„Toimunud on tervistedendavate projektide koostamise ja juhtimise alased koolitused koolide ja lasteaedade tervisemeeskondadele ja omavalitsuste tervisemeeskondadele. Maakonnas on kujunenud traditsiooniks, et koolitusele järgneb ka vastav praktiline tegevus asutustes ehk teadmiste elluviimine. Näiteks on koostatud koolide poolt sise- ja väliskeskonna turvalisuse hindamised, lasteaedades ja koolides laiendatud kavad hädaolukorras tegutsemiseks ja psüühiliste kriisiplaanid juba enne Haridusministeeriumi vastavat nõuet“.

2.12 Narva linn

Narva linnas tegutsevad kaks tervistedendavat kooli, mõned lasteaiad plaanivad ühinemist Tervistedendavate Lasteaedade võrgustikuga. Koostöövõrgustike hindamise koosolekul osalesid Narva Linnarst Andrei Antonov, Marge Grauberg ja spetsialistid Narva linna koolidest ja lasteaedadest (õpetajad, tervishoiutöötajad ja psühholoogid).

Narva linna tugevusteks on Narva linna arengukava tervisedenduse osa ja laste ja noorte tervisega tegeleva koostöövõrgustiku olemasolu. Koolides töötavad tervisenõukogud ja kriisikomisjonid vastavalt plaanidele ja nende tegevust analüüsitakse ning korrigeeritakse regulaarselt. Projektitegevustega on kaasatud lasteasutuste tervishoiutöötajad: kooliõed, lasteaedade õed. On olemas teadmised ja oskused tervisealase informatsiooni leidmiseks erinevatest allikatest. Narva linnas on olemas pädevad spetsialistid, kes jagavad oma kogemusi erinevatel üritustel.

Vajalik oleks aktiivsemalt propageerida Tervistedendavate Lasteaedade ja Koolide tegevust. Vajalik on lasteaedade ja koolide koostöö parendamine lastetervise valdkonnas. Probleemiks on ka venekeelse informatsiooni vähesus laste ja noorte tervisedendamisel. Töö parendamiseks on vajalik laste ja noorte tervise probleemide väljaselgitamine ja kaardistamine. Vajalikuks peetakse ka tervisealaste ümarlaudade läbiviimine ning TAI, sotsiaalministeeriumi spetsialistide üritustele kutsumist. Narva linna raportist selgub, et vajalik on vana inventari ja seadmete väljavahetamine lasteasutustes ning rahastamise suurendamine tervisliku füüsilise õppekeskkonna loomiseks.

Narva linna ettepanekud töö parendamiseks laste ja noorte tervise valdkonnas on eelkõige ümarlaudade läbiviimine, tasuta venekeelsete koolituste läbiviimine kohapeal teemadel: tervisedendus, laste tervis, asutuse tervisenõukogu töö, projekti tegevus, seadusandlus tervise valdkonnas.

Vajalikuks peetakse ka koostöö parendamist: võrgustiku liikmete koosolekud ja probleemide arutlused võiksid toimuda vähemalt üks kord kvartalis, tervistedendavate materjalide levitamine ja info vahetus e-posti kaudu. Vajakuks peetakse ka teiste maakondade ja vabariikliku võrgustike hea praktikaga tutvumist ja võrgustikevahelist kogemuste vahetamist, projektitegevuse aktiveerimist maakonna tasemel. Tööd aitaks parendada riiklik finantseerimine ohutu ja tervisliku keskkonna loomiseks lasteasutustes ning laste mänguväljakute sisustamise uuendamiseks.

2.13. Harju maakond

Harjumaa koolide ja lasteaedade koostöövõrgustik on oma alguse saanud maakonna uimastiennetusnõukoguga, millest esimene tervisedenduslik koostöö alguse sai. Tervist Edendavate Koolide võrgustiku alguseks võime lugeda 1996. aastat, mil võrgustiku asutajana liitus Loo Keskkool ning maakonna koordinaatori rolli sai sama kooli õpetaja Kersti Lepik. Aktiivsem tegutsemine võrgustikuna algas siiski alles 2004. aastast kui TEK võrgustikuga liitusid järjest uued koolid. 2009. aastal võttis maakonna TEK koordinaatori rolli üle Anli Vahealu Jüri Gümnaasiumist. Tänapäevaks kuulub võrgustikku 14 kooli 58-st. Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustik sai maakonnas alguse 2005. aastal samaaegselt maakonna tervisenõukogu loomise protsessiga ning alates sellest ajast on koordinaatori rolli kandnud Katrin Paldermaa Loo lasteaiast "Pääsupesa". Eraldi laste- ja noorte heaoluga tegelevat komisjoni ega nõukogu maakonnas ei ole, arendustöö käib peamiselt läbi maakonna tervisenõukogu ja traumameeskonna ning väiksemate töögruppide, mis tegelevad konkreetsemate tegevuste elluviimisega. Aastate jooksul on välja kujunenud võrgustikel omad traditsioonilised üritused, mis on seni saanud rahastuse riiklikest vahenditest. Maakondlik tervisenõukogu ja traumameeskond on kumbki sisehindamise tulemuste põhjal väga tugevad, arvestades maakonna suurust ning arendusmeeskondades (nii tervisenõukogus kui traumameeskonna) olevate inimeste erialast tugevat ettevalmistust ja hõivatust, oleks paremate tulemuste saavutamiseks vaja leida lisatööjõudu, kes saaks aidata planeeritud tegevuste elluviimisel ning lisarahastuse kaasamisel.

Kuivõrd eraldiseisvat komisjoni ei ole, toimus laste- ja noortega tegeleva tervisedenduse koostöövõrgustiku sisehindamine kahe olemas oleva suure ja kogunud meeskonna sisehindamiste toel ja osalusel. Maakonna tervisenõukogu sisehindamine toimus 20. septembril 2011, kus eraldi keskenduti ka laste- ja noorte tervisedenduse valdkonnale. Lisaks analüüsiti ning arutati parenduskohad läbi lasteaedade ja koolide koordinaatorite ning maavalitsuse haridusallkatsuse inimestega.

Koostöövõrgustiku sisehindamisel osalesid Harju maakonna tervisenõukogu ja traumade vältimise projektimeeskonna esindajad (10 spetsialisti).

Harju maakonnas on olemas maakonna tervisenõukogu, traumameeskond ning TEK ja TEL võrgustike näol kujunenud laste noorte tervise ning heaoluga tegelev võrgustik. Maakonna koostöövõrgustikul on aktiivne juhtgrupp, kuhu kuuluvad maavalitsuse tervisedendaja, traumaprojekti juht ning lasteaedade ja koolide koordinaatorid, politsei ja maanteeameti esindajad jt. Rollid ja vastutused on töögrupis selgelt jaotatud ning vajadusel täpsustatakse neid jooksvalt.

Juba aastaid tegeleb töögrupp paikkonna inimeste aktiveerimisega ning süsteemselt arendatakse tegevusi edasi, püütakse leida lisavõimalusi tegevuste tõhususe tagamiseks nii suures maakonnas. Koostöövõrgustiku liikmed on aktiivsed nii oma lähiümbruses kui motiveeritud lahendusi otsima kogu maakonnas. Koostöövõrgustik koostab igal aastal tegevuskava tegelemaks laste ja noorte tervise ning heaoluga. Tegevuskava on osa maakonna tervisedenduse tegevuskavast (lisanduvad projektide tegevuskavad ja maakonna tervisenõukogu tegevuskava).

Parendusvaldkonnaks paikkonnas on eelkõige teiste maakondade töögruppidega koostöö arendamine ja ka rahvusvahelise koostöövõimaluste leidmine.

Harju maakond pidas vajalikuks koostöövõrgustiku infoliikumine parendamist, üheks võimaluseks peetakse võimaliku ühise infolisti loomist.

Koostöövõrgustiku liikmed on motiveeritud saamaks laste ja noorte tervise ning heaoluga seotud teavet ning kasutavad selleks aktiivselt koolitus- ning teavitamisvõimalusi. Koostööpartnerid on kursis oma valdkonna värskete teabega. Vastavalt maakonna profiilis väljatoodud probleemidele ning eesmärgipüstitusele leitakse lahendused ja võimalused uute spetsialistide kaasamiseks oma töösse.

Koostöövõrgustiku liikmetele korraldatakse igal aastal mitu koolitust/infopäeva, millele lisanduvad Tervise Arengu Instituudi korraldatud koolitused jt iga spetsialisti oma valdkonna koolitused/seminarid/konverentsid. Paikkonnas hinnatakse kõrgelt töögrupi liikmete on pädevust läbi viia analüüse tervise ja heaolu valdkonnas ja sellest tulenevalt planeerida ning parendada tegevusi. Paljud koostöövõrgustiku liikmed (eriti töögrupi liikmed) tegelevad aktiivselt koolituste läbiviimisega ja teabe levitamisega. Mitmed töögrupi liikmed osalevad aktiivselt erinevates poliitika kujundavates tööühmades. Töögrupp on teinud ettepanekuid Harjumaa Omavalitsuste Liidule laste- ja noorte heaolu parendamise eesmärgil (viimane projekt „Turvaline kool“).

Suurem osa töögrupi liikmetest on otseselt projektide taotlemise, juhtimise ja elluviimisega seotud. Töögrupile korraldatakse regulaarselt koolitusi ja aktiivselt kasutatakse tervise teemalistel konverentsidel osalemise võimalusi.

Parendusvaldkonnaks maakonnas on meediaga koostöö tõhustamine, vajalik oleks investeerida maakonna tervisedenduse veebilehte ning meediaplaani koostamisse. Vajalikuks peetakse lisavõimaluste leidmist meediale spetsialiseerunud inimese kaasamiseks.

3. KOKKUVÕTE MAAKONDADE LASTEAEDADE JA KOOLIDE KOOSTÖÖVÕRGUSTIKE HINDAMISTEST

Oma paikkonna lasteaedade ja koolide koostöövõrgustike hindamise läbiviimiseks paluti vastata küsimustele 4-pallisel hinnanguskaalal: 1- üldsegi mitte/väga vähe, 2-kuigivõrd, 3-oluliselt ja 4-peaegu täielikult/täielikult. Küsimusi oli kokku 29 ja need olid grupeeritud 3 valdkonda: paikkonna koostöövõrgustiku aktiveerimine (10 küsimust), koostöövõrgustiku pädevus laste ja noorte tervise ning heaolu edendamiseks (8 küsimust) ja toetava keskkonna loomine (11 küsimust). Kõikide valdkondade kohta esitasid paikkonnad ka kokkuvõtte, tuues välja paikkonna tugevused, parendusvõimalused ja ettepanekud parenduste elluviimiseks.

Paikkonna koostöövõrgustiku aktiveerimine

Antud teema juures vastasid paikkonnad 10 küsimusele. Täpsemalt on hinnatavad kriteeriumid näidatud tabelis 1. Tabelis on esitatud paikkondade arv, kes valisid hinnatava kriteeriumi näitajaks punktide arvu 1 kuni 4ni, punktide summa on jagatud vastanud paikkondade arvuga - 13 (eraldi on summeerimisel lisatud Lääne maakonna keskmine näitaja, kuna nende töögrupp esitas keskmised näitajad).

Paikkondade poolt läbi viidud koostöövõrgustike hindamiste tulemusena saab kokkuvõttes öelda, et kõikides paikkondades on lasteaedade ja koolide koostöövõrgustikud loodud oluliselt või täielikult, 1 paikkond vastab vaid, et „kuigivõrd“. Kuid selle kriteeriumi hindamisel täpsustavad paikkonnad, et lasteaedade ja koolide võrgustikud tegutsevad pigem eraldi ja enamike paikkondade parendusettepanekutest ilmneb nendevahelise koostöö parandamise vajadus. Koostöö parandamist rõhutatakse selle valdkonna parendusettepanekutes enamikes paikkondades ja seda nii võrgustike vahel, nende sisesealt kui ka näiteks kohalike omavalitsuste juhtidega, teiste maakondadega, tervishoiuspetsialistidega jt. Kõrgelt hinnatakse „*ühisürituste läbiviimist vabariiklikul ja maakondlikul tasandil (näitena TEL ja TEK suvekoolid on heaks kogemuste vahetamise baasiks ja motivaatoriks)*“.

Praktiliselt kõik hinnangud kriteeriumitele on üle keskmise taseme (hinnang 2), keskmine hinne selles valdkonnas on 2,9. Kõige nõrgemalt hinnatakse kriteeriumi „*töögrupp teeb koostööd rahvusvaheliste partneritega*“, mille hinnangute keskmine väärtus on 1,8. Selle valdkonna parandusettepanekuks, mida märgivad peaaegu kõik paikkonnad, ongi rahvusvaheliste partneritega koostöö võimaluste leidmine ja selle arendamine.

Tabel 1

Paikkonna koostöövõrgustiku aktiveerimine

	Paikkondade arv, kes valisid vastuseks vastava punktide arvu				Keskmine hinne
	Üldsegi mitte/ Väga vähe 1	Kuigi-võrd 2	Oluliselt 3	Peaaegu täielikult/ Täielikult 4	
1.Paikkonnas on moodustunud koostööõimeline laste ja noorte tervise ning heaoluga tegelev võrgustik.		1	8	4	3,4
2.Koostöövõrgustikul on aktiivne töögrupp, kes innustab võrgustiku liikmeid.		1	9	2	3,0
3.Töögrupi liikmed on kokku leppinud omavahelistes vastutusvaldkondades.		6	5	3	2,6
4.Töögrupp aktiveerib paikkonna inimesi tegutsema laste ja noorte tervise ja heaolu küsimustega.		2	5	5	3,3
5.Koostöövõrgustiku liikmed on aktiivsed kohalike probleemide lahendamisel.		2	8	2	3,2
6.Koostöövõrgustikul on tegevuskava paikkonnas laste ja noorte tervisega seotud valdkondade edendamiseks.		2	7	3	3,0
7.Töögrupp teeb koostööd erinevate organisatsioonidega väljaspool oma paikkonda.		4	6	2	2,8
8.Töögrupp teeb koostööd rahvusvaheliste partneritega.	4	6	2		1,8

9.Töögrupp on suuteline kaasa haarama võtmeisikud paikkonnast.		2	8	2	3,0
10.Koostöövõrgustikus toimub aktiivne infovahetus.		1	7	4	3,3
Maksimaalne punktide summa: 40 (10 küsimust X 4 punkti) Keskmine punktide arv maakondades kokku 30 punkti ehk 75% maksimaalsest					

Koostöövõrgustiku pädevus laste ja noorte tervise ning heaolu edendamiseks

Antud teema juures vastasid paikkonnad 8 küsimusele. Täpsemalt on hinnatavad kriteeriumid näidatud tabelis 2. Tabelist 2 näeme, et selle valdkonna hinnangud kriteeriumitele on kõik üle keskmise taseme (madalaim hinnang 3,0 ja kõrgeim 3,3), keskmine hinne selles valdkonnas on 3,2. Seda valdkonda iseloomustab ühtlane tase eri kriteeriumite hindamise tulemustest. Kõige nõrgemalt hinnatakse kriteeriume „Koostöövõrgustiku liikmed otsivad aktiivselt informatsiooni selleks, et luua uusi sidemeid teiste spetsialistidega laste ja noorte tervise ja heaolu toetamiseks“ ja „Töögrupp on teinud ettepanekuid erinevatele kohalikele ja riiklikele institutsioonidele laste ja noorte heaolu parandamiseks“, mille hinnangute keskmine väärtus on 3,0 ja kõrgeima hindegaga hinnatakse kriteeriume „Töögrupi liikmetel on pädevus läbi viia analüüse tervise ja heaolu valdkonnas ja sellest tulenevalt planeerida ning parendada tegevusi“ ja „Koostöövõrgustiku liikmed on suutelised jagama kompetentsi väljaspool oma paikkonda“, mille keskmine näitaja on 3,3.

Selle valdkonna tugevusena rõhutavad kõik paikkonnad koostöövõrgustike liikmete ja juhtgrupi liikmete pädevust ja suunatust uuenduslikkusele: „liikmed on pädevad oma valdkonnas, otsivad ja loovad pidevalt uusi võimalusi“, „on olemas aktiivne ja uuendustele suunatud juhtgrupp“, „olemasolev, toimiv ja pädev võrgustik, kes on võimeline jagama kompetentsi väljapoole“.

Parendusvajadusena selles valdkonnas nähakse jätkuvat liikmete koolitamist, sageli mainitakse vajadust „korraldada tervisedenduse valdkonna koolitusi rohkem maakonnas kohapeal“. Rohkem mainitakse koolide võrgustikutöö parendamise vajadust, enamikes paikkondades on lasteaegade võrgustikutöö sujunud aktiivsemalt. Ettepanekuna on esitatud ka „võimalusel tervisedendavate väikeprojektide konkursside taastamine maakonnas“.

Tabel 2

Koostöövõrgustiku pädevus laste ja noorte tervise ning heaolu edendamiseks

	Paikkondade arv, kes valisid vastuseks vastava punktide arvu				Keskmine hinne
	Üldsegi mitte/ Väga vähe 1	Kuigi-võrd 2	Oluliselt 3	Peaaegu täielikult/ Täielikult 4	
11.Koostöövõrgustiku liikmed otsivad võimalusi saamaks rohkem teavet laste ja noorte heaolu ning tervise kohta.		2	6	4	3,2
12.Koostöövõrgustiku liikmed otsivad aktiivselt informatsiooni selleks, et luua uusi sidemeid teiste spetsialistidega laste ja noorte tervise ja heaolu toetamiseks		3	5	4	3,0
13.Koostöövõrgustike liikmete pädevus on tasemel, mis võimaldab neil rakendada tõenduspõhiseid tegevusi paikkonna laste ja noorte probleemide lahendamiseks ning tervise ja heaolu toetamiseks.		2	6	4	3,2
14.Töögrupi liikmetel on pädevus läbi viia analüüse tervise ja heaolu valdkonnas ja sellest tulenevalt planeerida ning parendada tegevusi.			9	3	3,3

15.Koostöövõrgustiku liikmed on suutelised jagama kompetentsi väljaspool oma paikkonda.		3	2	7	3,3
16.Töögrupp teeb aktiivselt meeskonnatööd.	1	1	5	5	3,1
17.Töögrupp on järjepidev ja süsteemne tegevuste planeerimisel ning elluviimisel.		2	4	6	3,2
18.Töögrupp on teinud ettepanekuid erinevatele kohalikele ja riiklikele institutsioonidele laste ja noorte heaolu parandamiseks.		3	6	3	3,0
Maksimaalne punktide summa: 32 (8 küsimust X 4 punkti) Keskmine punktide arv maakondades kokku 29 punkti ehk 91% maksimaalsest					

Toetava keskkonna loomine

Antud teema juures vastasid paikkonnad 11 küsimusele. Täpsemalt on hinnatavad kriteeriumid näidatud tabelis 3.

Selle valdkonna hinnangud kriteeriumitele on kõik üle keskmise taseme (madalaim hinnang 2,1 ja kõrgeim 3,6), keskmine hinne selles valdkonnas on 3,1. Kõige nõrgemalt hinnatakse kriteeriumi „töögrupp on mõjutanud poliitilisi otsuseid riiklikul tasandil“, see on ka kriteerium, mille vastuseks on kogu küsimustikus suurim arv paikkondi (5) valinud vastusevariandiks „üldsegi mitte/väga vähe“.

Selle valdkonna tulemused kinnitavad ka eelmisest valdkonnast selgunud tõsiasja, et paikkondade võrgustike liikmete pädevus on kõrge nii tervisevaldkonnas kui ka projektide koostamisel, administreerimisel ja finantsressursside taotlemisel. Väga positiivsena peab siinkohal rõhutama, et selgelt joonistub hindamise tulemustes välja ka asjaolu, et vaatamata võrgustike pädevusele peetakse vajalikuks kõikides paikkondades, et „töögrupp panustaks oma liikmete koolitamisega ja teadmiste suurendamisega“.

Tabel 3

Toetava keskkonna loomine

	Paikkondade arv, kes valisid vastuseks vastava punktide arvu				Keskmine punktide arv
	Üldsegi mitte/ Väga vähe	Kuigi-võrd	Oluliselt	Peaaegu täielikult/ Täielikult	
19.Töögrupp teeb koostööd meediaga.		4	4	3	2,9
20.Töögrupp on mõjutanud poliitilisi otsuseid riiklikul tasandil.	5	2	2	2	2,1
21.Töögrupp on mõjutanud kohalikke poliitilisi otsuseid.		4	6	1	2,7
22.Töögruppis on pädevaid inimesi, kellel on finantsressursside taotlemise oskused.		1	2	8	3,6
23. Töögrupi algatusel on koostatud projekte.		1	4	6	3,5
24. Töögrupi liikmetel on võimekus juhtida ja administreerida projekte.		1	4	6	3,5
25.Töögrupp on suuteline leidma finantsressursse enda poolt püstitatud eesmärkide elluviimiseks.		3	4	4	3,1
26.Töögrupp panustab oma liikmete koolitamisega ja teadmiste suurendamisega.		1	4	6	3,5
27.Töögrupp panustab järjepidevalt paikkonna elanike teadmiste ja oskuste tõusu.			7	4	3,4

28.Töögrupp arendab süstemaatilisel koostööd ja toetavaid sotsiaalseid suhteid nii oma paikkonnas kui väljaspool.		2	6	3	3,1
29.Töögrupp panustab oma võrgustike liikmete kui paikkonna elanikkonna sotsiaalsete suhete arengusse.		1	8	2	3,1
<p style="text-align: center;">Maksimaalne punktide summa: 44 (11 küsimust X 4 punkti) Keskmine punktide arv maakondades kokku 32 ehk 73% maksimaalsest</p>					

4. Järeldused

1. Kõikides hindamises osalenud paikkondades on olemas laste ja noortega tegelevad koostöövõrgustikud. Otseselt ei ole siiski üheski maakonnas formuleeritud laste ja noorte tervise tegelevat võrgustikku koos juhtgrupi ja tegevuskavaga. Sisuliselt teevad seda tööd TEK ja TEL võrgustikud, maakonna Tervisenõukogu, traumaprojekti meeskonnad, kes panustavad laste ja noorte tervisesse omal parimal moel. Enamikes paikkondades tegutsevad lasteaedade ja koolide võrgustikud pigem paralleelselt ja koostöö arendamine nende võrgustike vahel on tähtis parendusvajadus. Osad paikkonnad tõid esile paremini toimiva koostöö ja suurema aktiivsuse lasteaedade võrgustikes.
2. Koostöö toimib paremini paikkonna siseselt, veidi vähem tehakse koostööd teiste maakondadega ja kõige nõrgemalt hinnatakse koostööd rahvusvaheliste partneritega. Suur osa paikkondi rõhutab lasteaedade ja koolide vabariiklike suvekoolide tähtsust koostöö arendamisel teiste maakondadega, kogemuste vahetamiseks ja motivatsioonivahendina.
3. Paikkondade koostöövõrgustike liikmed on pädevad tervise ja projektitöö valdkonnas, paljud paikkonnad rõhutasid ka nende võimet jagada oma kogemusi väljapoole enda maakonda. Samas arvatakse, et koolituste kaudu teadmiste ja oskuste arendamine on igati aktuaalne, eriti soovitakse koolitusi kohapeal. Narva linn rõhutab venekeelsete ja kohapeal toimuvate koolituste vajadust.
4. Enamik paikkondi hindab koostööd meediaga „kuigivõrd“ või „oluliselt“ toimivaks. Selle valdkonna parendamise vajadust rõhutavad kõik paikkonnad.
5. Paikkondade töögrupid on väga vähe mõjutanud poliitilisi otsuseid riiklikul tasandil, v.a. Raplamaa ja Viljandimaa. See on valdkond, mille parendamise vajadus on märgitud kõikide paikkondade raportites.

